

Profesorii, principalii agenți ai procesului didactic

Ar fi părut mai evident să începem cu elevii, dar nu ar fi corect așa! Facem adesea afirmații despre elevi, atitudinile și stilurile lor de învățare, dragostea lor de a învăța sau lipsa acesteia, despre familiile și experiențele lor, despre cultura acestora. În foarte multe cazuri, ne referim la motivul pentru care putem sau nu să avem un impact asupra învățării elevilor.

Adesea ne întrebăm cine sunt elevii. Deși sursa cea mai mare de variație în rezultatele învățării este atribuită elevilor, acest lucru nu ar trebui să însemne că ar fi de dorit să ne limităm la ce pot sau nu pot elevii să facă. Am inventat extrem de multe moduri prin care să explicăm de ce nu pot învăța elevii: din cauza stilului lor de învățare; a deficiențelor sau punctelor forte ale emisferei stângi sau drepte a creierului; a deficitului de atenție; a refuzului lor de a-și lua medicamentele; a lipsei de motivație; a faptului că părinții nu îi sprijină; a faptului că ei lucrează sau nu și așa mai departe. Nu e vorba că aceste explicații ar fi greșite (deși unele sunt — de exemplu, nu există susținere științifică pentru abordarea bazată pe stilurile de învățare) sau corecte (așteptările sau încurajarea părinților sunt factori eficienți).

Problema este că premisa celor mai multe dintre aceste afirmații este convingerea că noi, ca pedagogi, nu putem schimba elevul. Această convingere este sursa unei gândiri deficitare. Convingerea că factorii de mediu au cea mai puternică influență asupra învățării ar putea fi argumentul pentru a aloca mai multe resurse pentru reducerea sărăciei și pentru educația de acasă, decât pentru școlarizare. Or, eu cred că noi, dascălii, *trebuie* să ne vedem ca agenți pozitivi ai schimbării pentru elevii care vin la noi. Majoritatea vine în mod obligatoriu la școală și adesea ei vin reticenți, dar majoritatea elevilor (cel puțin, la început) sunt nerăbdători să fie implicați și stimulați în procesul de învățare. Din punctul meu de vedere, convingerile și angajamentul profesorilor au influența cea mai mare asupra achizițiilor școlare ale elevilor, cea mai mare dintre influențele *asupra cărora putem avea un anumit control* — iar această carte prezintă aceste convingeri și angajamente.

Adesea ne întrebăm ce anume fac profesorii. Ar fi ușor să spun că „profesorii sunt cei care pot schimba ceva”. Însă nu asta vreau să arăt în cartea de față. Există tot atât de multe influențe ale profesorilor sub $d = 0,40$, cât și peste, și în majoritatea sistemelor de învățământ există o variație mai mare în cadrul aceleiași școli decât între școli. Variația din cadrul școlii evidențiază variația datorată efectelor profesorilor și, în timp ce noi ne dorim să credem că toți profesorii noștri sunt excelenți, acesta nu este mereu punctul de vedere al celor care le-au fost elevi. Mai degrabă, ideea cărții este că există profesori care fac anumite lucruri care au cu adevărat un impact decisiv. Efectul suplimentar al profesorilor de calitate comparativ cu cel al profesorilor slabi este de $d = 0,25$, ceea ce înseamnă că elevii din clasa unui profesor de calitate au un avantaj de aproape un an

față de elevii din clasa unui profesor mediocru (Slater, Davies și Burgess, 2009). Teza importantă a acestui capitol este că diferența dintre profesorii de calitate și cei mediocri este în principal legată de atitudinile și așteptările pe care le au atunci când planifică temele-cheie care urmează să fie predate — adică ce au de predat și la ce nivel de dificultate, respectiv cum evaluează progresul și efectele predării lor. Unii profesori care fac anumite lucruri cu o anumită atitudine și cu un sistem de convingeri au o contribuție cu adevărat importantă. Aceasta mă duce cu gândul la un prim set de atribute care se referă la „învățarea vizibilă din interior”: profesori pasionați și motivați.

Vom începe cu structurile mentale (*mind frames*) ale profesorilor și liderilor școlari. De exemplu, Sam Smith (2009) a introdus un program foarte eficient de stabilire a obiectivelor într-un liceu urban mare și mulți profesori au refuzat să participe, susținând că nu sunt responsabili dacă elevii își îndeplinesc sau nu obiectivele: „Dacă elevii nu și-au făcut temele, nu au reușit să finalizeze sarcinile, nu au venit la ore, atunci de ce ar trebui ca profesorii să fie făcuți responsabili pentru îndeplinirea de către elevi a obiectivelor?” Profesorii au susținut că obiectivele profesorilor vizează mai mult decât parcurgerea programei, vizează oferirea de resurse și activități utile, dar și asigurarea disciplinei și echității la clasă.

Russell Bishop (2003) a oferit una dintre cele mai eficiente intervenții accesibile elevilor minoritari din școlile tradiționale și a început cu convingerile profesorilor. El susține că profesorii vin la clasă cu teorii bine înrădăcinate despre elevi și că adesea sunt impermeabili la dovezile că elevii nu se conformează acestor teorii. Acești profesori au teorii cu privire la rasă, cultură, educație, dezvoltare, niveluri de performanță și evaluare a

progresului elevilor. Una dintre primele acțiuni din intervenția lui Bishop este chestionarea punctelor de vedere ale elevilor cu privire la aceste aspecte. După care, autorul arată diferențele dintre convingerile elevilor și cele ale profesorilor. Abia după aceea își poate începe Bishop intervenția, care se axează, mai întâi de toate, pe convingerile profesorilor.

ÎNVĂȚAREA VIZIBILĂ — LISTA DE VERIFICARE PENTRU PREDAREA PASIONATĂ ȘI MOTIVATĂ

1. Toți adulții din această școală recunosc că:
  - a. există diferențe între profesori în ceea ce privește impactul lor asupra învățării și asupra performanțelor școlare;
  - b. toți (directori, profesori, părinți, elevi) își doresc ca efectele pozitive să se repercuteze asupra tuturor elevilor; și
  - c. toți sunt interesați de construirea expertizei pentru a crea efecte pozitive asupra achizițiilor școlare pentru toți elevii.

Pledoarie pentru profesorii pasionați și motivați

ÎNVĂȚAREA VIZIBILĂ — LISTA DE VERIFICARE PENTRU PREDAREA PASIONATĂ ȘI MOTIVATĂ

2. Această școală are dovezi convingătoare că toți profesorii sunt pasionați și motivați — și aceasta ar trebui să fie cea mai importantă calitate prin care să fie promovată această școală.

Una dintre cele mai interesante perioade din munca mea de cercetare a fost atunci când la Universitatea din Carolina de Nord am studiat alături de Richard Jaeger, Lloyd Bond și mulți alții problemele tehnice ale Consiliului Național pentru Standardele Profesionale în Predare (NBPTS). Laurence Ingvarson împreună cu mine am coordonat o carte despre acest moment emoționant și despre descoperirile din domeniul evaluării performanței în educație, despre dezvoltarea de grile de notare și a psihometriei cu privire la aceste aspecte care au schimbat cu adevărat modul nostru de a vedea profesorii, sălile de clasă și natura excelenței (vezi Ingvarson & Hattie, 2008). Potrivit estimărilor mele, NBPTS este încă cel mai bun sistem de identificare sigură a profesorilor excelenți, deși sunt încă multe de făcut pentru a-l îmbunătăți. În centrul modelului NBPTS se regăsesc utilizarea unor indicatori variați pentru a cuantifica efectele profesorilor asupra elevilor, trecerea de la evaluarea corelațiilor la cea a efectelor reale asupra elevilor și asigurarea că metodele de evaluare sunt și niște instrumente excelente de dezvoltare profesională. Totuși, acest capitol nu se vrea a fi o prezentare a NBPTS, pentru că există alte surse și site-uri care pot oferi această trecere în revistă. În schimb, voi aminti de un studiu remarcabil pentru că accentuează importanța profesorilor pasionați și motivați.

Împreună cu Richard Jaeger am început prin revizuirea literaturii de specialitate (într-un mod mai tradițional decât atunci când efectuezi o metaanaliză) cu privire la distincția dintre profesorii experți și cei cu experiență, evitând să folosim distincția dintre profesorii cu experiență și cei debutanți. Am trimis constatările noastre multor cercetători distinși din acest domeniu, precum și profesorilor experți pentru comentarii, modificări și contribuții. Am identificat cinci dimensiuni majore ale excelenței

sau ale profesorului „expert”. Profesorii experți au un nivel ridicat de cunoștințe și priceperi în domeniul pe care îl predau, pot dirija învățarea către rezultatele de suprafață și de profunzime dorite, pot monitoriza eficient învățarea, pot oferi feedback care să îl ajute pe elev să progreseze, pot adopta atributele atitudinale ale învățării (în special, autoeficacitatea și motivația pentru perfecționare) și pot oferi dovezi vizibile ale impactului pozitiv al predării asupra învățării la elevi. În aceste elemente constă diferența dintre termenii „expert” și „cu experiență”.

ÎNVĂȚAREA VIZIBILĂ — LISTA DE VERIFICARE PENTRU PREDAREA PASIONATĂ ȘI MOTIVATĂ

3. Această școală are un program de perfecționare profesională care:
    - a. îmbunătățește înțelegerea profundă a profesorilor cu privire la materia pe care o predau;
    - b. sprijină procesul instruirii prin analiza interacțiunilor de la clasă a profesorului cu elevii săi;
    - c. ajută profesorii să știe cum să ofere feedback eficient;
    - d. are grijă de trăsăturile afective ale elevilor;
    - e. dezvoltă abilitatea profesorilor de a influența învățarea de suprafață și de profunzime.

  - a. Profesorii experți pot identifica cele mai importante căi prin care să-și prezinte materia pe care o predau
- În *Visible Learning* s-a demonstrat că nivelul de cunoaștere al profesorului în sfera disciplinei sale are un efect redus asupra

calității rezultatelor elevilor! Distincția apare mai puțin din „cantitatea” cunoștințelor sau a „cunoștințelor de conținut pedagogic” și mai mult din modalitatea profesorilor de a percepe noțiunile de suprafață și de profunzime ale disciplinei pe care o predau, precum și din convingerile lor cu privire la modul de a preda și de a înțelege când elevii învață și au asimilat materia. Profesorii experți și profesorii cu experiență nu diferă din punctul de vedere al cantității de cunoștințe pe care le dețin legate de curriculum sau de strategiile de predare — în schimb, profesorii experți se detașează prin modul în care organizează și utilizează acest conținut al cunoașterii. Profesorii experți posedă cunoștințe care sunt mai integrate, căci ei combină introducerea cunoștințelor noi disciplinare cu activarea cunoștințelor anterioare ale elevilor; ei pot face conexiuni între conținutul lecției curente cu alte subiecte din programă; ei pot face lecțiile unice prin schimbări, combinații și adăugiri, ținând cont de nevoile elevilor și de propriile obiective educaționale.

Ca o consecință a modului în care ei văd și își organizează abordarea, profesorii experți pot recunoaște cu ușurință secvențele de evenimente care apar în sala de clasă și care influențează procesul de predare și învățare a unui subiect. Pot detecta și se pot concentra mai bine pe informațiile care au mai multă relevanță, pot face predicții mai bune pe baza reprezentărilor pe care le au despre clasă și pot identifica o rezervă mai mare de strategii pe care elevii le-ar putea folosi atunci când au de rezolvat o anumită problemă. Prin urmare, profesorii experți sunt capabili să prezică și să determine tipurile de greșeli pe care elevii ar putea să le facă și astfel pot deveni mai receptivi față de ei. Acest lucru le permite acestor dascăli să capete o înțelegere cu privire la motivația ce susține succesul elevilor. Sunt mai

capabili să-și reorganizeze competența de rezolvare de probleme pe baza activităților care au loc la clasă, pot formula mai ușor o gamă largă de soluții posibile și sunt mai capabili să verifice și să testeze ipotezele sau strategiile lor. Ei caută dovezile negative ale impactului (cine nu a învățat, cine nu progresează) în vacarmul clasei și le folosesc pentru a face adaptări și a soluționa problemele.

Acești profesori își păstrează convingerea entuziastă că elevii pot învăța conținutul și competențele incluse în obiectivele educaționale ale lecției. Afirmația că acești experți au abilitatea de a avea o înțelegere profundă a relațiilor variate ne ajută și să înțelegem de ce unii profesori sunt adesea ancorați în detaliile clasei și le este greu să gândească dincolo de specificul orelor de curs și al elevilor lor. Generalizarea nu este întotdeauna punctul lor forte.

b. Profesorii experți sunt pricepuți în crearea unui climat optim al învățării la clasă

Un climat optim pentru învățare este unul care produce o atmosferă de încredere — un climat în care se acceptă că e în regulă să faci greșeli, pentru că greșelile sunt esența învățării. Pentru elevi, procesul de reconceptualizare a ceva ce știi, astfel încât să poată asimila noile concepte, poate însemna să identifice greșelile și să renunțe la ideile anterioare. În multe clase, motivul principal pentru care elevii nu vor să-și recunoască greșelile este din cauza colegilor: ei pot fi răutăcioși, brutali și contagioși! Profesorii experți creează un climat care permite greșelile; și reușesc asta prin dezvoltarea unei atmosfere de încredere între profesor și elev și între elev și elev. Atmosfera este una în care

„e cool să înveți”, în care merită să te implici și unde toți participă în procesul de instruire. Este un climat unde este admis să recunoști că procesul de învățare este rareori linear, că implică angajament și necesită efort, că are multe suișuri și coborâșuri în cunoaștere, în necunoaștere, precum și în obținerea certitudinii că noi *putem* să cunoaștem. Este un climat în care eroarea este bine-venită, în care numărul întrebărilor pe care le pune un elev este mare, în care implicarea dă tonul și în care elevii dobândesc reputația de elevi eficienți.

c. Profesorii experți monitorizează învățarea și oferă feedback

Abilitatea profesorilor experți de a găsi soluții la probleme, de a fi flexibili și de a improviza modalități prin care elevii pot reuși în atingerea obiectivelor educaționale înseamnă că ei trebuie să fie căutători și utilizatori excelenți ai informațiilor obținute din feedbackul cu privire la predarea lor, adică din feedbackul referitor la efectele pe care le au asupra învățării.

O lecție tipică nu se desfășoară întotdeauna așa cum a fost planificată. Profesorii experți au competențe în a monitoriza starea actuală de înțelegere a elevului și a progresului său raportat la criteriile de succes; profesorii caută și oferă feedback adaptat la nivelul actual de înțelegere al elevului (vezi capitolul 7 pentru mai multe informații despre natura acestei „adaptări”). Printr-o colectare selectivă de informații și printr-o receptivitate față de elevi, ei pot anticipa momentul când interesul scade, să știe cine nu înțelege, să dezvolte și să testeze ipoteze cu privire la impactul predării asupra tuturor elevilor lor.

d. Profesorii experți cred că toți elevii pot atinge criteriile de succes stabilite

O astfel de așteptare le cere profesorilor să aibă convingerea că inteligența este în schimbare, mai degrabă decât fixă (chiar dacă există dovezi care ar arăta că s-ar putea să nu fie chiar așa — vezi Dweck, 2006). Li se cere profesorilor să aibă un mare respect pentru elevii lor și să arate o credință nestrămutată că toți elevii pot ajunge să reușească. Modalitatea folosită de profesori prin care interacționează cu elevii, îi respectă ca învățăcei și ca indivizi și le arată grijă și dedicație cere o anume transparență față de elevi.

Ideea de pasiune este esența a foarte multe lucruri și, chiar dacă e greu de măsurat, cu siguranță o recunoaștem atunci când o vedem:

Profesorii implicați cu pasiune și interes sunt cei cărora le place la nebunie ceea ce fac. Sunt într-o permanentă căutare de noi metode eficiente de a ajunge la elevii lor, de a stăpâni conținutul și metodele meseriei lor. Simt un imbold personal... de a învăța cât de mult pot despre lume, despre ceilalți, despre ei înșiși — și îi ajută pe cei de lângă ei să facă la fel. (Zehm & Kotler, 1993: 118)

Să fii pasionat de actul de predare nu înseamnă doar să exprimi entuziasm, ci să-l materializezi într-un mod inteligent, principial, condus după valori. Toți profesorii eficienți au un interes crescut pentru domeniul lor, pentru învățăceii lor, o convingere entuziastă despre calitatea elevilor și despre modul în care dascălii îi pot înrăuri, atât în momentul predării, cât și în zilele, lunile și chiar anii care vor urma. (Day, 2004: 12)

Elevii pot vedea asta. „Proiectul măsurării predării eficiente” (Fundatia Gates, 2010) a evaluat 3 000 de profesori de calitate și în același timp a chestionat elevii acestor profesori cu privire la experiența de la clasă. Setul celor 7 factori (cei „7C”) enumerați în Tabelul 3.1 indică o diferență spectaculoasă a modului în care văd elevii orele acelor profesori (numiți „profesori de calitate”) care au contribuit cu o creștere peste așteptări a achizițiilor școlare (comparativ cu achizițiile anterioare, s-a ajuns la un progres cu 75%) față de elevii din clasele unde progresul este mult mai scăzut (estimat la un progres cu 25%). De exemplu, profesorii ai căror elevi susțin că „ei încearcă cu adevărat să înțeleagă ce cred elevii despre progresul educațional” sunt mult mai probabil să se regăsească în categoria celor cu un progres de 75% decât în cea cu progres de 25%.

Deci, imaginea profesorului expert este una de implicare și de respect pentru elevi, de disponibilitate și receptivitate față de nevoile lor, de responsabilitate în procesul de învățare și de interes susținut ca elevii lor să învețe cu adevărat.

e. Profesorii experți influențează rezultatele de suprafață și de profunzime ale elevilor

Calitatea fundamentală a unui profesor expert este de a avea o influență pozitivă asupra rezultatelor elevilor — și, așa cum am observat în capitolul 1, aceste rezultate nu se limitează la notele de la teste, ci acoperă o gamă largită: elevi care nu abandonează școală, ci investesc în propria educație; elevi care dezvoltă o înțelegere de suprafață, de profunzime și conceptuală; elevi care dezvoltă strategii multiple de învățare și o dorință de a-și controla învățarea, disponibilitatea elevilor de a-și asuma

Tabelul 3.1 Diferențe între opiniile elevilor cu privire la profesorii de calitate și la cei slabi din perspectiva celor șapte factori ai climatului clasei (cel 7C)

Dimensiuni	Exemple de itemi	Percentila 25	Percentila 75
Căldură sufletească	Profesorul din această clasă mă face să simt că țin cu adevărat la mine. Profesorii încearcă cu adevărat să înțeleagă ce cred elevii despre procesul educațional.	40%	73%
Control	Elevii din această clasă își tratează profesorul cu respect. Clasa noastră are mereu de lucru și nu pierde timpul.	33%	79%
Claritate	Profesorul meu are câteva moduri bune de a explica fiecare subiect pe care îl predă. Profesorul meu explică într-un mod clar lucrurile complicate.	53%	82%
Curiozitate stimulată	În această clasă, învățăm foarte mult în fiecare zi. În această clasă, învățăm să corectăm greșelile.	52%	81%
Captarea atenției	Profesorul meu face lecțiile interesante. Îmi plac modalitățile prin care învățăm la această clasă.	33%	70%
Considerație	Elevii își pot exprima opiniile și împărtășesc ideile despre munca din clasă. Profesorul meu îmi respectă ideile și sugestiile.	40%	68%
Consolidare	Atunci când predă, profesorul meu se asigură că înțelegem. Comentariile pe care le primesc cu privire la munca mea mă ajută să mă perfecționez.	58%	86%
		46%	74%

riscuri și a se bucura de provocările instruirii, respectul pentru sine și pentru celălalt; elevi care devin cetățeni cu minți iscoditoare și cu o predilecție înspre a deveni niște participanți activi și cu critici la lumea noastră complexă. Pentru ca elevii să dobândească aceste rezultate, profesorii trebuie să stabilească obiective stimulatoare, mai degrabă decât obiective bazate pe principiul „poți mai mult”, să invite elevii să se implice în aceste provocări și să-și ia angajamentul pentru atingerea acestor obiective.

Cum se deosebesc profesorii experți de profesorii cu experiență la nivelul celor cinci dimensiuni?

Aceste cinci dimensiuni ale profesorilor experți au fost identificate în urma studierii literaturii de specialitate și au pus bazele unui studiu în care am comparat profesorii certificați din Consiliul Național — NBC („profesorii experți”) cu profesorii care au candidat, dar nu au fost aprobați în NBC („profesorii cu experiență”). În timp ce am chestionat mai mult de 300 de profesori, studiul final s-a concentrat asupra celor care s-au apropiat de punctajul de „trecere”. Am ales 65 de învățători și de profesori de limbă și literatură, jumătate aflându-se imediat peste punctajul de trecere și jumătate imediat sub linie. Pentru fiecare dintre cele cinci dimensiuni ale profesorului expert, am conceput o serie de activități, programe de observare la clasă, interviuri cu profesorul și elevii, chestionare și am colectat materiale de predare pe care le-am analizat (pentru detalii, vezi Smith, Baker, Hattie & Bond, 2008). Există diferențe semnificative între cele două eșantioane de-a lungul tuturor dimensiunilor.

Magnitudinea diferențelor este mai bine sugerată de ilustrația grafică a mărimilor efectului pentru fiecare dimensiune (vezi